שנינו במשנה: הָיוּ שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים וכו' ופטור על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה. הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופן שבו הכה הספק את שני אבותיו המסופקים: תָּנוּ רַבָּנָן, הִכָּה את זֶה – את הבעל הראשון וְחָזַר וְהִכָּה את זֶה השני, או שקִלֵּל את זֶה וְחָזַר וְקִלֵּל את זֶה, או שקִלֵּל שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת, או שהִכָּה שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת, חַיָּיב מיתה, ואף שההתראה שמתרים בו שלא יכה ושלא יקלל היא התראת ספק, שבכל הכאה יתכן שאין זה אביו, סובר תנא קמא שהתראת ספק זו נחשבת התראה, כיון שבכל המקרים האמורים בודאי עובר עבירה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אם הכה או קילל שניהם בְּבַת אַחַת, כגון שחבט בשניהם במקל במכה אחת, חַיָּיב, מפני שההתראה על הנעשה בבת אחת היא התראת ודאי, אבל אם הכה או קלל אותם בְּזֶה אַחַר זֶה, פָּטוּר, מפני שבאופן זה ההתראה היא התראת ספק.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יהודה: וְהָתַנְיָא בברייתא אחרת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פָּטוּר אף כשהכה את שניהם בְּבַת אַחַת. מתרצת הגמרא: תְּרֵי תַּנָּאֵי אִלֵּימָא דְּרַבִּי יְהוּדָה – שתי הברייתות הן שני תנאים החולקים בדעת רבי יהודה האם פוטר גם באופן שהכה שניהם בבת אחת.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּפָטַר – מהו טעמו של התנא הסובר שרבי יהודה פוטר גם באופן שהכה וקלל שניהם בבת אחת, הלא כיון שאחד מהם ודאי אביו הרי זו התראת ודאי. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, נֶאֱמַר בָּרָכָה לְמַטָּה, כלומר, כלפי הדרים למטה, דהיינו אביו ואמו, וְנֶאֱמַר בְּרָכָה לְמַעְלָה – כלפי מעלה, מַה לְּמַעְלָה – כשם שהעונש האמור במקלל כלפי מעלה, הוא בקללה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּתָּפוּת, כלומר, שבכדי להתחייב אין צריך שישתף עמו אחר, שהרי אין ספק על יחידותו של כלפי מעלה, אַף העונש האמור לְמַטָּה – במקלל אביו ואמו, הוא רק בקללה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּתָּפוּת, כלומר, שחיובו הודאי לא יהיה רק מצד מה ששיתף אחר עמו בקללה. וְאִיתְּקַשׁ – והוקשה הַכָּאָה לְקִלְלָה, כשם שבקללה אינו חייב אם יש בה שותפות, ולכן אף שהכה או קילל את שני אבותיו [האפשריים] בבת אחת פטור, כיון שזו הכאה שיש בה שותפות.

שנינו במשנה: וְעוֹלָה בְּמִשְׁמָרוֹ וכו' של זה ושל זה ואינו חולק בבשר הקדשים ובעורות. מקשה הגמרא: וְכִי מֵאַחַר דְּאֵינוֹ חוֹלֵק בקדשים, לָמָּה עוֹלָה לעבוד במקדש. הגמרא תמהה על הקושיא: לָמָּה עוֹלָה, הרי זה פשוט, שכן הָאָמַר רַבִּינָא דְּנַעֲבִיד מִצְוָה – אומר הוא רוצה אני לקיים מצוה של עבודת המקדש אף שאיני חולק בקדשים. הגמרא מבארת את קושייתה: אֶלָּא כך יש להקשות, עֹלָה' לֹא קָתָנֵי – לא נאמר במשנה 'עֹלָה במשמרו אינו חולק', שמלשון זו משמע שאם רצה ועלה אינו חולק, אך אם אינו רוצה אינו עולה. אֶלָּא נאמר במשנה 'עוֹלָה', דהיינו שהוא עולה לעבוד בְּעַל כָּרְחוֹ, ועל כך קשה, מדוע כופים אותו לעבוד.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חֲנִינָא בַּר אַמֵּי אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר רַבִּי אַפִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בני שני המשמרות [שלגביהן יש להסתפק אם הוא ממשפחתם] יכולים לכופו לעבוד בעבודת המשמר של כל אחד מהם מִשּׁוּם פָּנֵם מְשַׁפָּחָה, שכל אחת משני המשמרות כשיראו אנשים שאינו עובד במשמר שלהם יאמרו שיש ביניהם כהן פסול ויהיו בושים מחמתו. ואין די שיעבוד במשמר אחד, משום שאלו שיראוהו שאינו עובד במשמר האחר יאמרו שהוא פסול, לפיכך ביד בני שני המשפחות לכופו לעבוד בעת משמרתם.

שנינו במשנה: וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר כו' נוטל חלק אחד. מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא שְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת – שאם היו הבעלים שייכים לשני משמרות דִּילָא נוטל חלק בקדשים כלל, כיון דְּאָזִיל לְהָא מִשְׁמָרָה וּמַדְּחוּ לֵיהּ וְאָזִיל לְהָא מִשְׁמָרָה וּמַדְּחוּ לֵיהּ – כשהוא הולך ליטול חלק ממשמר זה, דוחים אותו ואומרים לו שייך אתה למשמר השני, וכשהולך למשמר האחר גם הם דוחים אותו. כששני הבעלים במִשְׁמָר אֶחָד, נַמִּי – גם בזה שייך שידחוהו, שהרי מלבד מה שחלוקים הכהנים למשמרות שונות, אף כל משמר ומשמר חלוק הוא לששה בתי אב, שכל אחד מהם עובד יום אחד, ואם כן אָזִיל לְהָאי בֵּית אָב וּמַדְּחוּ לֵיהּ – כשילך לבית אב של זה, ידחו אותו ויאמרו לו שהוא שייך לבית אב האחר, וכמו כן ידחו אותו בני הבית אב האחר, ומדוע אמרה המשנה שאם הם ממשמר אחד הרי הוא נוטל חלק בקדשים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, הָכִי קָאָמַר – כך היא כוונת המשנה, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מִמִּשְׁמָר אֶחָד וְגם מִבֵּית אָב אֶחָד, שאז אינם יכולים לדחותו, נוֹטֵל הספק חֵלֶק אֶחָד.

הדרן עלך נושאין על האנוסה

פרק שנים עשר - מצות חליצה

פרק זה דן במצות חליצה המתרת יבמה להנשא לשוק, כיצד נעשית, באיזה בית דין, כמה דיינים צריך בחליצה ומי הם. איזה נעל כשר לחליצה, ובאיזה רגל נועלה. בדיני הקריאה שקוראים היבם והיבמה בבית דין, והירידה שיורקת היבמה. ואם חרש וחרשת, קטן וקטנה חולצים ונחלצים. ומהי סדר החליצה בבית דין.

משנה

מִצְוַת חֲלִיצָה צריכה שתהיה בִּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִין, וַאֲפִילּוּ אם שְׁלָשְׁתָּן הֲדְיוֹטוֹת – דיינים שאינם מהסנהדרין.

מוסיפה המשנה בדיני חליצה: חֲלִיצָה בְּמִנְעָל – נעל העשוי מעור רך כעין מנעל שלנו, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה בדיעבד. חלצה בְּאַנְפִּילְיָא – נעל העשוי מבד, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, שנאמר (דברים כה ט) 'וְחָלְצָה נַעֲלוֹ', ונעל מבד אינה נחשבת 'נעל'. חלצה בְּסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֻקֵּב [–סוליה], כָּשֵׁר. וְאם חלצה בסנדל שֶׁאֵין לוֹ עֻקֵּב, פָּסוּל.

חלצה מִן הָאַרְכּוּבָּה וּלְמַטָּה כלומר, נקטעה רגלו של היבם מן הברך ולמטה, וחלצה סנדל משוקו, הַחֲלִיצָה כְּשֵׁרָה. אבל מִן הָאַרְכּוּבָּה וּלְמַעְלָה, היינו שנקטעה רגלו מן הברך ולמעלה, וחלצה מיריכו, הַחֲלִיצָה פְּסוּלָה. חֲלִיצָה בְּסַנְדָּל שֶׁאֵין שָׁלוֹ – שאינה של היבם, אוֹ בְּסַנְדָּל שֶׁל עֵץ, אוֹ בְּסנדל שֶׁל רגל שֶׁמֵּאל שנעל אותה בְּרגל יָמִין, הַחֲלִיצָה כְּשֵׁרָה.

חֲלִיצָה בְּסנדל גָּדוֹל ממדת רגלו של היבם שֶׁהוּא יָכוֹל לְהֲלוֹךְ בּוֹ, אוֹ בְּסנדל קָטָן ממדת רגלו שֶׁהוּא חוֹפֶה [–מכסה] אֶת רוֹב רַגְלוֹ, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה.

גמרא

שנינו במשנה: מצות חליצה בשלשה דיינים ואפילו שלשתן הדיוטות. מקשה הגמרא: וּמַאַחַר דַּאֲפִילּוּ שְׁלָשָׁה הֲדְיוֹטוֹת כשרים לחליצה, דַּיָּנִין לָמָּה לִי – מדוע שנינו במשנה שצריך שלשה דיינים. מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן – לשון זו באה להשמיענו דְּבָעִינַן – שצריך לחלוץ בִּפני שְׁלֹשָׁה שֶׁיּוֹדְעִים לְהַקְרוֹת ליבם וליבמה את פסוקי התורה האמורים גבי חליצה (דברים כה ח–ט) כְּעֵין דַּיָּנִים היודעים להקרות.

תָּנְיָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן – שנינו דין זה במשנתנו כפי ששנו זאת חכמים בברייתא, מִצְוַת חֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה הדיוטות שֶׁיּוֹדְעִין לְהַקְרוֹת כְּעֵין דַּיָּנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּחֲמִשָּׁה.

מבארת הגמרא מחלוקתם: מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא המצריך חליצה בשלשה דיינים. דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפרשת חליצה (דברים כה ז) 'וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים', ומלשון 'זקנים' משמע שצריך שְׁנַיִם – שני דיינים, וְכיון שאין עושים בֵּית דִּין שָׁקוּל – אין מושיבים בית דין שיכולים ליחלק שוה בשוה, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד דיין אֶחָד, חֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה דיינים לחליצה. וְרַבִּי יְהוּדָה המצריך חמשה דיינים סבר, שמתיבת 'זִקְנֵי' שנאמרה בהמשך הפסוק משמע שצריך שְׁנַיִם, ומתיבת זְקֵנִים שנאמר בפסוק שלפני זה משמע שצריך עוד שְׁנַיִם, וכיון שאין עושין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד דיין אֶחָד וְחֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה דיינים.

שואלת הגמרא: וְתַנָּא קַמָּא הסובר שחליצה בג' דיינים ואינו לומד מ'זקני' להצריך עוד ב' דיינים, הַאי 'זִקְנֵי' מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה הוא

המשך בעמוד פג

דורש מתיבת 'זקני', משיבה הגמרא: **מִיכָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי** – הוא צריך זאת לרבות **שֶׁאֲפִילּוּ שְׁלֹשָׁה הֲדְיוֹטוֹת** שאינם דיינים מומחים כשרים לחליצה.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** הדורש מ'זקני' שצריך חמשה דיינים, **הֲדְיוֹטוֹת מְנָא לֵיהּ** – מנין לו שאף הדיוטות כשרים להיות דייני חליצה. משיבה הגמרא: **נָפְקָא לֵיהּ** – למד זאת **מִ'לְעֵינֵי'** – מהנאמר בפסוק (שם ט) 'וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים', **דְּאָמַר מָר**, ממה שנאמר 'לְעֵינֵי' יש ללמוד שדווקא דיינים שיכולים לראות את החליצה כשרים, **פָּרַט לְדַיָּינִים סוּמִים** שפסולים לחליצה.

וּמַדְּאִיצְטְרִיךְ 'לְעֵינֵי' לְמַעוּטֵי סוּמִים, שְׁמַע מִינָּהּ – יש להוכיח **דַּאֲפִילּוּ** דיינים **הֲדְיוֹטוֹת** כשרים לחליצה. **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סַנְהֶדְרִין בְּעֵינָן** – שאם יעלה בדעתך שלחליצה צריך דייני סנהדרין, **לָמָּה לִי** פסוק **לְמַעוּטֵי סוּמִין**, הרי **מִדְּתָנֵי רַב יוֹסֵף נָפְקָא** – יש ללמוד זאת מהברייתא ששנה רב יוסף, **דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף** בברייתא, **כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין** – דייני סנהדרין היושבים לדון **מְנוּקִּים בְּצֶדֶק** – אנשים ישרים שדנים בצדק, ואין חשש שתהיה להם נגיעה שתגרום להם לעוות את הדין, **כָּךְ** צריכים **בֵּית דִּין** להיות **מְנוּקִּים מִכָּל מוּם** בגופם,

שֶׁנֶּאֱמַר לגבי סנהדרין (שיר השירים ד ז) 'כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ'. ומאחר שדייני סנהדרין צריכים להיות מנוקים מכל מום מדוע צריך את הפסוק של 'לעיני' למעט סומא מלדון בחליצה, אלא בהכרח שאף הדיוטות כשרים לדון בחליצה, ולכך הוצרכו למעט בהם סומא שפסול.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – תנא קמא המרבה הדיוטות לחליצה מתיבת 'זקני', הַהוּא 'לְעֵינֵי' מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה הוא עושה עם תיבת 'לעיני'. משיבה הגמרא: הַהוּא לְכִדְרָבָא הוּא דְּאָתָא – תיבה זו באה ללמד את הדין של רבא, דְּאָמַר רָבָא, צְרִיכֵי דַּיְינֵי לְמֵיחֲזֵי רוּקָא – צריכים הדיינים לראות את הרוק דְּקָא נָפֵיק מִפּוּמָּא דְּיָכְמָה – היוצא מפי היבמה כאשר היא יורקת כנגד היבם, דִּכְתִיב (דברים כה ט) 'וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו'.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ נַמִּי – והרי גם לתנא האחר [רבי יהודה], מֵיפְעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָא – נצרכת תיבת 'לעיני' לדרשתו של רבא, ומנין הוא לומד להכשיר הדיוטות. משיבה הגמרא: אֵין הָכִי נַמִּי – אכן כך הוא שתיבת 'לעיני' נצרכת לדרשתו של רבא, וְאֶלָּא, הֲדְיוֹטוֹת מְנָא לֵיהּ – מנין הוא לומד שהדיוטות כשרים לחליצה. נָפְקָא מִ'בְּיִשְׂרָאֵל' – הוא לומד זאת ממה שנאמר בפסוק (דברים כה ז) 'לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל', תיבת 'בישראל' באה ללמד שאפשר לחלוץ אפילו בְּיִשְׂרָאֵל כָּל דְּהוּ, ואפילו בפני הדיוטות.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – התנא האחר [תנא קמא] שריבה דיינים הדיוטות מ'זקני', הַאי יִשְׂרָאֵל מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה הוא לומד מריבוי הפסוק 'בישראל'. משיבה הגמרא: מֵיפְעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבִי – זה נצרך לברייתא ששנה רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, שתיבת 'בְּיִשְׂרָאֵל' באה ללמד שהחליצה צריכה להיות בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל – שאביו ואמו של הדיין ישראלים, וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁל גֵּרִים – שאביו ואמו של הדיין גרים.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – התנא האחר [רבי יהודה] שלמד מ'בישראל' להכשיר דיינים הדיוטות לחליצה, מנין הוא לומד את הדין של רב שמואל בר יהודה. משיבה הגמרא: 'בְּיִשְׂרָאֵל' אַחֲרִינָא כָּתְיב – תיבת 'בישראל' כתובה פעם נוספת בפרשת חליצה, ומשם למד רבי יהודה שאין לחלוץ בבית דין של גרים.

מבארת הגמרא: וְאִידָךְ – התנא האחר [תנא קמא] סבר, שתיבת 'בישראל' הנוספת מֵיפְעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא – נצרכת לדין ששנינו בברייתא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבִין לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן וּבָאָה יְבָמָה לַחְלוֹץ, וְאָמַר לָנוּ רבי טרפון עֲנוּ כּוּלְּכֶם 'חֲלוּץ הַנָּעַל', כלומר, שלמד מהפסוק 'ונקרא שמו בישראל', שיקרא שמו על ידי הישראל, והיינו שכל הנוכחים במעמד החליצה יאמרו 'חלוץ הנעל'.

מבארת הגמרא: וְאִידָךְ – התנא האחר [רבי יהודה], שלמד מתיבת 'בישראל' למעט בית דין של גרים, יאמר לך, דינו של רבי טרפון מֵ'וְנִקְרָא שְׁמוֹ' וגו' נַפְקָא – נלמד מ'ונקרא שמו' האמור בתחילת הפסוק (שם כה י).

נתבאר בברייתא לעיל (ע"א) שדורשים ממה שנאמר 'זקנים' בלשון רבים להוסיף שני דיינים. מקשה הגמרא: אֶלָּא מֵעַתָּה שדורשים מכך שנאמר 'זקנים' להוסיף שני דיינים, אם כן יש ללמוד ממה שנאמר (שם כה ח) 'וְקָרְאוּ לוֹ' בלשון רבים שצריך שְׁנַיִם נוספים, וממה שנאמר (שם) 'וְדִבְּרוּ אֵלָיו' שצריך עוד שְׁנַיִם, הָכִי נַמִּי – האמנם נדרוש כך, הרי לפי זה נמצא שלְרַבִּי יְהוּדָה חֲרֵי כָּאן תְּשָׁעָה דיינים שנצרך בחליצה, ולְרַבָּנַן חֲרֵי כָּאן שִׁבְעָה דיינים שנצרך בחליצה.

מתרצת הגמרא: הַהוּא – תיבות אלו ['וקראו' 'ודברו'], מֵיפְעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא – נצרכות כדי ללמד את מה ששנינו בברייתא, 'וְקָרְאוּ לוֹ' מלמד שדיינים עצמם וְלֹא שְׁלוּחָם צריכים לקרוא ליבם, 'וְדִבְּרוּ אֵלָיו' מְלַמֵּד שֶׁמַּשִּׁיאִין לוֹ בית דין עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ, שֶׁאִם הָיָה הוּא – היבם זָקֵן, וְהִיא – היבמה יַלְדָּה – צעירה, אוֹמְרִים לוֹ הדיינים, מָה לְךָ אֵצֶל יַלְדָּה ומוטב שלא תייבמה, וכן כשהיבם צעיר אומרים לו, מָה לְךָ – צעיר אֵצֶל זְקֵנָה, כַּלֵּךְ יָפָה אֵצֶל שֶׁכְּמוֹתְךָ – לך אל אשה בת גילך וְאַל תַּכְנִים קְטָטָה לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, נמצא שתיבות אלו נצרכות לדרשה ואי אפשר ללמוד משם שצריך להוסיף עוד דיינים.

הגמרא מבארת כמי ההלכה במנין הדיינים הנצרכים לחליצה: אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כדעת תנא קמא שֶׁחֲלִיצָה בַּשְּׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְסָתַם לָן תַּנָּא כְּווֹתֵיהּ – הואיל והתנא של משנתנו סתם כמותו ולא הביא דעת החולקים. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבִּי נַחְמָן, אִי הָכִי – אם אכן לענין חליצה פסקת כסתם משנה, בְּמֵיאוֹן נַמִּי – גם כן נפסוק כסתם משנה. דְּתַנְיָן – שכן שנינו במשנה (סנהדרין ב.), הַמֵּיאוֹן וְהַחֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה. וְכִי תֵּימָא הָכֵי נַמִּי – ואם תאמר שאכן מיאון בשלשה. וְהָתַנְיָא בברייתא, מֵיאוֹן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נעשה דווקא בפני בֵּית דִּין מוּמְחִין. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, בין בְּבֵית דִּין של מומחין ובין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין מומחין. אִלּוּ וְאִלּוּ מוֹדִים שֶׁצָּרִיךְ למאן בפני שְׁלֹשָׁה דיינים. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי מַכְשִׁירִין בִּפְנֵי שְׁנַיִם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמֵי אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ חַזּוּג שמספיק מיאון בפני שנים, הרי שאף שהמשנה בסנהדרין סתמה שמיאון נעשה בפני שלשה, לא נפסק כן להלכה, ומדוע לגבי חליצה פסקת כסתם משנה. מתרצת הגמרא: הָתָם – שם לענין מיאון יש רק חַד טָעְמָא – משנה אחת הסותמת שהמיאון בפני שלשה, וְהָכָא – ואילו כאן לגבי חליצה יש תְּרֵי טָעְמֵי – שתי משניות הסותמות שהחליצה בפני שלשה. מקשה הגמרא: הָתָם נַמִּי – הרי גם שם, לגבי מיאון תְּרֵי טָעְמֵי נִינְהוּ – יש שתי משניות שסתמו שמיאון בשלשה, דִּתְנַן לעיל (כה:), אם מֵיאֲנָה האשה אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו – בפני החכם יְשָׁאֲנָה – רשאי החכם לשאת אותה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּבֵית דִּין, כלומר, שלא היה אותו חכם יחיד בדבר, שהרי בית דין היו שם ואין בית דין פחות משלשה. הרי שיש שתי משניות שסותמות שמיאון נעשה בפני שלשה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא, הָתָם – שם לגבי מיאון יש רק תְּרֵי טָעְמֵי – שתי משניות הסותמות שמיאון בפני שלשה, ואילו הָכָא – כאן לגבי חליצה, תְּלָתָא טָעְמֵי – שלש משניות סתמו שחליצה בפני שלשה. דוחה הגמרא: מִכְּדֵי הָא טָעְמָא וְהָא טָעְמָא – הרי בין חליצה ובין מיאון נשנו בסתם, מַה לִּי חַד טָעְמָא הָתָם מַה לִּי תְּרֵי טָעְמֵי הָתָם מַה לִּי תְּלָתָא – מה ההבדל אם סתמו כמותן במשנה אחת או בשתי משניות או בשלשה, הרי כיון שרבי סתם במשנה שצריך שלשה, הלכה ככל סתם משנה. ואם כן מדוע לגבי מיאון לא פסקנו הלכה כסתם משנה.

הגמרא מביאה תירוץ אחר: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הטעם שנפסק להלכה שחליצה בשלשה. הוֹאִיל וּסְתָם בְּמָקוֹם מְחֻלּוֹקֶת – כיון שבאותה משנה שרבי יהודה עצמו חלק שם בדבר אחר, סתמו והביאו בענין חליצה את דעת תנא קמא, ולא הובא שם דעת רבי יהודה החולק בזה. דִּתְנַן במשנה בסנהדרין (שם), סְמִיכַת זְקֵנִים על ראש פר העלם דבר של ציבור, וַעֲגָלָה עֲרוּפָה נעשים בְּשִׁשָּׁה דיינים, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּחֲמִשָּׁה דיינים. ומוסיפה המשנה, הַחֲלִיצָה וְהַמֵּיאוּנִין בִּשְׁלֹשָׁה, וְלֹא קָפְלִינ רַבִּי יְהוּדָה – ורבי יהודה אינו חולק כאן שצריך חמשה דיינים. שְׁמַע מִינָּהּ הֲדַר בֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה – יש להוכיח מכאן שרבי יהודה חזר בו ממה שאמר תחילה שצריך לחלוץ בפני חמשה, וסובר שחליצה בג' דיינים, ולכך נפסקה הלכה כתנא קמא. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן יש להוכיח כן. מה שאין כן במיאון, לא מצינו משנה שהובא שם מחלוקת אותם תנאים בענין אחר, ובענין מיאון לא נחלקו, שנאמר שחזרו בהם.

הגמרא מביאה דין השייך לדיני חליצה: אָמַר רָבָא, צְרִיכֵי דַּיְינֵי לְמֵיקַבַּע דּוּכְתָּא – צריכים הדיינים לקבוע מקום החליצה, ולמדים כן מִדִּכְתִיב (דברים כה ז) 'וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים', שמתיבת 'השערה' משמע שהמקום צריך להיות מזומן לכך.

הגמרא מביאה מעשה הסותר את הכרעת הגמרא לעיל: רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבְדֵי עוּבְדָּא בַּחֲמִשָּׁה – עשו מעשה והורו לעשות חליצה בפני חמשה דיינים.

שואלת הגמרא: בְּמַאן – כדעת איזה תנא הם הורו כן, אם כְּרַבִּי

המשך בעמוד רטו

יְהוּדָה שסבר בברייתא שחליצה בפני חמשה דיינים, וְהָא הֲדַר בֵּיהּ – והרי הוא חזר בו כפי שהגמרא הוכיחה לעיל. ומדוע הם הורו לחלוץ בפני חמשה דיינים. משיבה הגמרא: לְפַרְסוּמֵי מִילְּתָא לפרסם הדבר שהיבמה נחלצה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: רַב אַשֵׁי אִיקְּלַע לְבֵי – הזדמן לביתו של רַב כָּהֲנָא, אָמַר לֵיהּ רב כהנא לרב אשי, פְּלֵיךְ מָר לְנַגְּנָן לְמַלְוֵי בֵּי חַמְשָׁה – יעלה מר אלינו להשלים למנין חמשה דיינים.

אָמַר רַב כָּהֲנָא, הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה – הייתי עומד לפני רב יהודה, והלכו רב יהודה ובית דינו לשבת במקום החליצה, וְאָמַר לִי, תָּא סָךְ לְזִירְזָא דִּקְנֵי – בא עלה לחבילת הקנים לְאִיצְטְרוּפֵי בֵּי חַמְשָׁה – להצטרף לחמשה דיינים לחליצה, אָמְרוּ לוֹ, לָמָּה לִי חַמְשָׁה דיינים הרי די בשלשה דיינים, אָמַר לְהוּ רב יהודה, כִּי הֵיכִי דְּלִיפַּרְסַם מִילְּתָא – כדי שיתפרסם הדבר שהיא חלוצה.

מעשה נוסף: רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה הֲוָה קָאֵי קַמֵּיהּ – היה עומד לפניו דְּרַב יְהוּדָה, אָמַר לֵיהּ רב יהודה, סָךְ תָּא לְזִירְזָא דִּקְנֵי – בא ועלה לחבילת הקנים, כדי לְאִצְטְרוּפֵי בֵּי חַמְשָׁה – להצטרף למנין חמשה, לְפַרְסוּמֵי מִילְּתָא – לפרסם הדבר שחלוצה היא. אָמַר לֵיהּ רב שמואל בר יהודה לרב יהודה, תָּנְיָא – הרי יש בידי ברייתא הלומדת מהנאמר בפסוק (דברים כה ז) תיבת 'בְּיִשְׂרָאֵל' שיש לחלוץ דווקא בְּבֵית דִּין יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁל גֵּרִים, וַאֲנָא גֵּר אֲנָא – והרי אני גר ופסול להצטרף למנין דייני החליצה.

רב יהודה משיב ומשבח את רב שמואל בר יהודה: אָמַר רַב יְהוּדָה, אדם ישר בְּנוֹן רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, מַפֵּיקְנָא מְמָנָא אַפּוּמֵיהּ – אוציא ממון על פי דיבורו, שנאמן הוא עלי כשני עדים. תמהה הגמרא: מַפֵּיקְנָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – האם יעלה על דעתך שכוונת רב יהודה שיוציא ממון על ידי אדם אחד, וְהָא 'עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים' אָמַר רַחֲמָנָא – והרי הכתוב אומר (דברים יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר', והיינו שאין להוציא ממון מאדם אלא על פי שני עדים. הגמרא מתקנת את דברי רב יהודה: אֶלָּא כוונת רב יהודה לומר, מַרְעָנָא שְׁטָרָא אַפּוּמֵיהּ – אוציא שטר מחזקת כשרותו על פי דברי רב שמואל בר יהודה.

אָמַר רָבָא,